

Henry Robin i un fantasma (1863), obra d'Eugène Thiebault feta amb doble exposició. Robin tenia un espectacle d'il·lusionisme a París on parodiava l'espiritisme.

Fluids i esperits de tota mena, aures, mèdiums i levitacions. Tot això i algunes altres coses –més o menys espectaculars, més o menys naïf segons el cas– omplen, des de començament de mes, les sales del Metropolitan Museum de Nova York. No pas de manera palpable –difícilment seria possible la cosa, tractant com tractem amb entitats que es defineixen des de la immaterialitat–, sinó mitjançant el rastre que poden haver deixat a través d'alguna càmera fotogràfica.

Quan, l'any 1848, a Hydesville, un llogaret prop de Rochester, a l'estat de Nova York, l'esperit d'un home que havia estat assassinat i enterrat al celler es va posar (suposadament, no cal dir-ho) en contacte amb Cathie i Margaretta, les filles de la família Fox, s'engegava un moviment que havia de fer, pràcticament, la volta al món. La repercussió pública que va tenir el cas Fox va ser important, gràcies en part al camp adobat que li oferien la tradició i les cerimònies dels quàquers, una comunitat religiosa pacifista fundada al segle XVII, a Anglaterra, curiosament per un altre Fox –George, en aquest cas–: voluntat d'integrar fe i raó, reunions silencioses on qualsevol persona

L'objectiu fantasma

El Metropolitan Museum of Art (Nova York) ofereix “The Perfect Medium”, una exposició centrada en la intersecció de la fotografia i l'espiritisme, molt popular entre els segles XIX i XX.

pot ser empesa a oferir un missatge diví. L'any 1852 –rapidíssimament, per tant– l'espiritisme arribava a Anglaterra. El 1853, a Alemanya. I, després, a l'estat francès, d'on era un dels teòrics del moviment, el filòleg Léon Hippolyte Denizart Rivail, conegut com a Allan Kardek.

Paral·lelament a la fulgurant expansió europea del moviment espiritista,

avançava també, tècnicament i en popularització, un invent que, des de la seva aparició –s'ha convingut d'establir la data el 1818–, revolucionava la mirada humana sobre el món: la fotografia. La possibilitat de fixar un instant sobre el paper i, fins i tot, la confiança en els fruits de la ciència i la tècnica van conjurar-se per fer creure a molts la possibilitat que la càmera podia ser més eficaç que l'ull humà a l'hora de retenir espectres i/o fenòmens diversament sobrenaturals, que esdevenien prova –científica!– de la seva veracitat: allò que la retina no captava podia quedar objectivament gravat per efecte de la tecnologia. Fins i tot els pensaments, els somnis.

Mai no és or tot el que lluu. Al voltant del 1860, el fotògraf William H. Mumler obria un estudi a Boston. Des d'allà, assegurava, podia retratar els clients al costat de les imatges espectrals d'algun seu parent ja mort. Val

El fantasma de Bernardette Soubirous, de l'escola francesa i autor desconegut, on les noves tècniques fotogràfiques recreen el pas de l'esperit de la famosa Jove de Lorda.

I aquí, què?

L'espiritisme, a casa nostra, ha estat poc estudiat, però, els qui ho han fet, ultra destacar el silenci que ha ocultat insistentment la seva existència, extensió i persecució, consideren que difícilment es pot parlar del moviment obrer sense fer-hi menció. Gerard Horta, per exemple, autor, entre altres treballs, del recent *Cos i revolució. L'espiritisme català o les paradoxes de la modernitat* (Edicions de 1984), assenyala que es tracta d'un moviment "arrelat profundament entre les classes subalternes dels Països Catalans a l'últim terç del segle XIX i els primers 39 anys del segle XX". Parlem d'un fenomen imbricat amb l'anarquisme i amb voluntat d'intervenció social que, a més de qüestionar "el monopoli eclesiàstic del camp de la mística" —recorda Horta—, reivindicava la igualtat entre gèneres, l'ensenyament laic, el cooperativisme, l'abolició de l'esclavatge o el desarmament dels exèrcits.

a dir que aquestes evolucions fotogràficomediumiques li van comportar un judici per frau, amb gran escàndol públic —aleshores l'espiritisme ja era un moviment tan popular com escarnit—. Fou absolt, però la sospita de manipulació va arruïnar el seu negoci. I això que entre els il·lustres seguidors del fotògraf hi havia la mateixa Mary Todd Lincoln, a qui Mumler havia fet un retrat al costat del seu marit Abraham..., després d'haver estat assassinat. En tot cas, amb judici o sense, amb Mamler quedava inaugurada l'etapa de la fotografia fantasmagòrica que protagonitza l'exposició del Metropolitan.

D'imatges, n'hi ha de tota mena: les que produïa el negoci de fotògrafs que seguien la idea de Mumler —i que durant els períodes de guerra veien com augmentava la demanda igual com ho feia la desesperació—; les que creaven els seus detractors, precisament per fer befa de la pràctica i de les creences espiritistes; les que sorgien dels experiments que alguns científics —inclosos Marie i Pierre Curie— van realitzar des dels anys setanta del segle XIX per mirar de certificar el que els mèdiums afirmaven que feien per obra del seu poder, ja es tractés de levitacions o de produccions d'ectoplasma —la substància que els espiritistes consideraven que els emanava com a manifestació de la seva psique—, o les que pretenien mostrar els "fluids vitals" que, deien, sorgeixen del cos humà, i on queden inclosos somnis o projeccions dels pensaments.

Val a dir que l'exposició organitzada pel Metropolitan Museum i la Maison Européenne de la Photographie, de París, no entra a jutjar intencions ni veracitats: se situa en un "agnosticisme oficial" i, a distància, presenta els documents per a l'anàlisi des de qualsevol punt de vista: per a l'estudi de la història de la fotografia, com a fets artístics, testimonis d'època, registres de les creences o les credulitats —i les estafes— humanes.

"Aquestes imatges sorprenents de fantasmes, esperits i sessions espiritistes —escruien— serveixen com a eloqüents testimonis del poder de la imaginació i de la perpètua atracció pel que ens és desconegut." Això sí.

Núria Cadenas

Breus

'Estem ací, passa-ho': la gala de l'AVETID

L'Associació Valenciana d'Empreses de Teatre i Circ (AVETID) presentarà enguany les novetats, estrenes i gires de la temporada que ara s'enceta amb una gala espectacle, el proper 4 d'octubre, al teatre Olympia de València. Amb el títol *Estem ací, passa-ho*, les 23 companyies que formen l'AVETID participen en el muntatge de l'espectacle, que coordina PTV Clowns i que compta, en el guió, amb l'humor incisiu i la crítica que caracteritzen els textos d'Eduardo Zamanillo. Potser per això —i per les tibants relacions del món de l'escena amb els responsables institucionals actuals—, RTVV ha decidit no retransmetre l'esdeveniment.

Barcelona estrena un teatre de titelles, La Puntual

El passat dia 23 es va inaugurar a Barcelona La Puntual, un nou espai escènic amb una proposta original, ja que la seva programació es dedicarà exclusivament al teatre de putxinellis: titelles, marionetes, ombres xineses, teatre d'objectes, etc. El petit i íntim local de La Puntual és situat al bell centre de la ciutat, al carrer Allada Vermell, núm. 15, al costat de l'Espai Escènic Joan Brosa. La Puntual oferirà una programació continuada del titellaire resident, Eugenio Navarro, el qual crearà espectacles dirigits a tots els públics, des de funcions concertades amb escoles fins a sessions per a adults i representacions de grans mestres titellaires d'arreu del món. També s'hi impartiran cursos i tallers i s'hi muntarà un cineclub d'animació.